

BONDELIV

BONDELIVSUDSTILLINGENS FORMÅL ER AT VISE DEN LILLE HISTORIE I DEN STORE, DET VIL SIGE AT VISE DET ENKELTE MENNESKELIV I SAMMENHÆNG MED DE LIVSVILKÅR OG DE SAMFUNDSFORHOLD, SOM OMGIVER DET.

Bondeliv har to introduktionsudstillinger.

Den ene findes i **Hospitalet fra Katterød (8)**, og den viser i billeder og tekst de typiske livsfaser i bondelivet. Den anden introduktionsudstilling findes i **Vandmøllen fra Davinde (1)**. Her gives information om livsvilkår og samfundsforhold i bondesamfundet.

Livet på landet i 1800-tallet illustreres desuden gennem en række tableauer i Landsbyens gårde og huse. Tableauerne giver et indblik i det liv, der har været levet i og omkring Landsbyens bygninger. Ved at følge ruten for det ene eller begge folderens livsforløb, er der samtidig mulighed for at følge to menneskeskæbner fra vugge til grav. **Jørgen Hansen Ellegård** var husmandssøn og levede fra 1805 til 1871. Hans livsforløb kan følges i Landsbyens mere ydmyge bygninger. **Karen Johansdatter** var mølledatter og levede fra 1841 til 1884. Hendes liv udspringer sig i de mere velhavende gårdmiljøer (se rutebeskrivelsen).

Livsforløbene, der kan følges fra hus til hus og opleves i tableauerne, er således en beretning om, hvordan danske bønder og husmænd levede i 1800-tallet. Menneskers liv afhæng af høj grad af, om de var hus- eller gårdmænd, kvinder eller mænd. Desuden var der stor forskel på livsvilkårene i starten og slutningen af 1800-tallet.

Oplysningerne om de to hovedpersoner Jørgen og Karen er hentet fra historiske kilder (skifteforretninger, folketællinger o.l.). Vi ved derfor med sikkerhed, at såvel Jørgen som Karen har haft tilknytning til nogle af husene i Den Fynske Landsby. Dragterne, som tableaurnes dukker har på, er hovedsageligt rekonstruktioner. Hovedparten har deres forlæg i originaldragter fra fynske museer. Dragterne understreger det sociale tilhørsforhold, og der vises eksempler på tøj til både hverdag og fest.

God fornøjelse med den historiske vandring. Den giver forhåbentlig et indtryk af, hvordan fortiden kunne have taget sig ud, hvis man for et øjeblik kunne skruetiden tilbage og træde et par skridt ind i historien.

Med venlig hilsen

Odense Bys Museer

DEN FYNISKE LANDSBY

Sejerskovvej 20 • 5260 Odense S

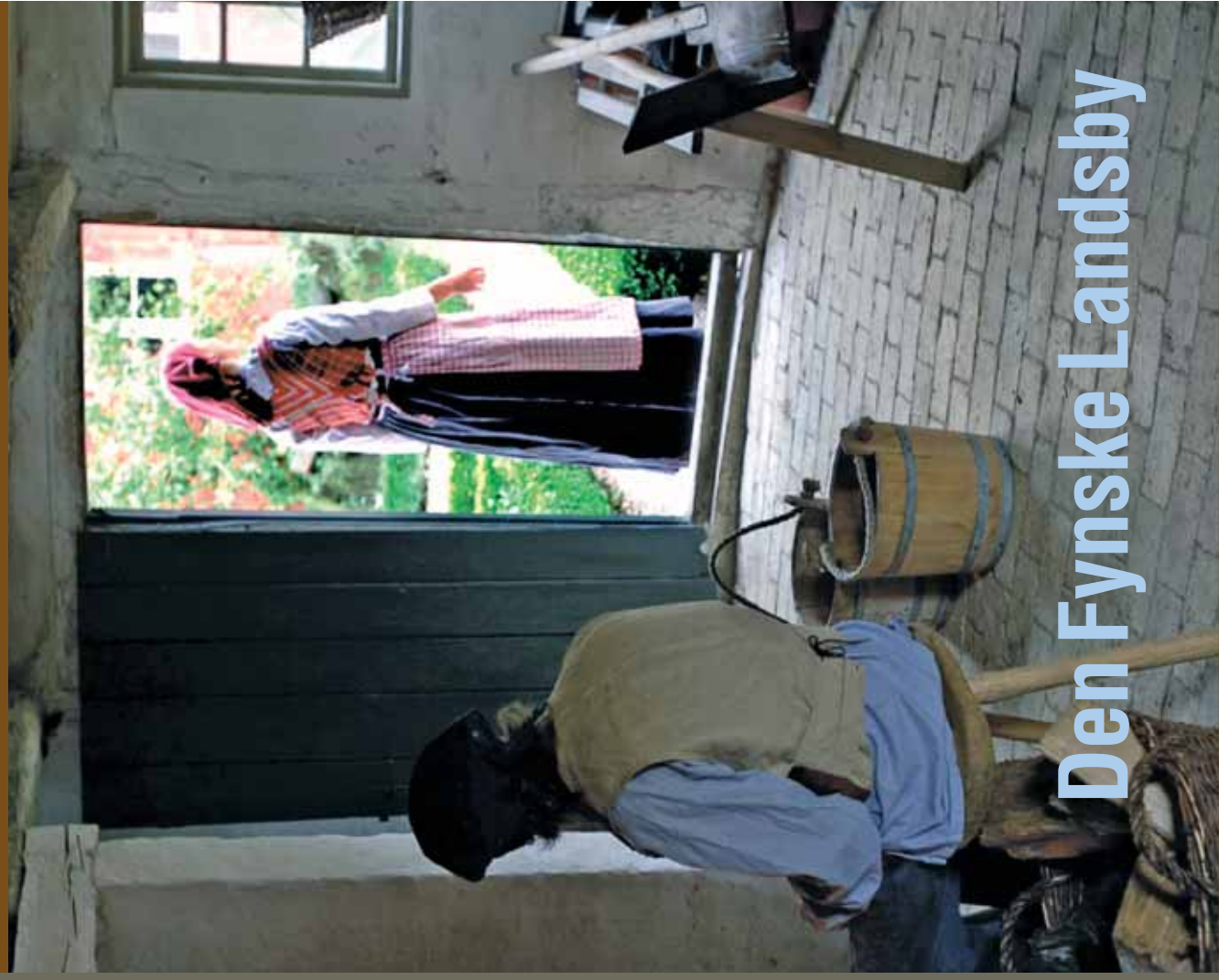
Tlf. +45 6551 4601

E-mail: museum@odense.dk

www.museum.odense.dk

BONDELIV

Den Fynske Landsby

JØRGEN HANSEN ELLEGÅRD (1805-1871)

HUSMANDSSTEDET FRA TURUP (16)

Jørgen blev født i 1805. Forældrene var husmandsfolk, men husets jordtilliggende på 5,5 tønder land var ikke tilstrækkeligt til, at en familie kunne leve af jorden. Derfor var faderen også skomager, og moderen hjalp til på de omkringliggende gårde.

Da Jørgen blev født, fik moderen besøg af to nabokoner, der til barselsstuen medbragte mad i en potte (barselspotte).

Fra Jørgen var ganske spæd, fulgte han med sin mor på arbejde. Han lå i sin kurv og var viklet, dvs. bundet stramt ind i stof, så det var umuligt at røre sig. Da han blev større, hjalp de ældre søskende med at passe ham, og efterhånden blev han også selv stor nok til at gøre nytte: han vogtede gæs og geder, samlede kvas, dun og fjer, fodrede høns og udførte andre lette opgaver.

HOSPITALET FRA KATTERØD (8)

Imellem pligterne var Jørgen ofte på besøg hos sine gamle bedsteførelde. Som næsten alle andre husfolk var de endt i fattighuset. Her måtte de klare sig for fattighjælp og lidt husflidsarbejde.

BOELSTEDET FRA MELBY (10)

Jørgen havde nu nået den alder, hvor han skulle ud og tjene. Som i de fleste husmands- og landarbejderfamilier skete det i 6-7 års

Jørgen som nyfødt (8)

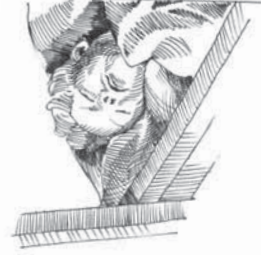
Jørgens bedstefar (8)

alderen. Han fik plads på en lille gård ikke langt fra hjemmet. Han var ansat som tjenerstedreng, og hans opgave var at gå husbond til hånde. Det var til tider hårdt arbejde både i marken og ved huset. Han blev behandlet godt, men naboens karle drillede ham, fordi han i de små forhold måtte dele seng med pigen.

Selv om den tvungne skolepligt var indført i 1814, blev det ikke til megen skolegang for Jørgens vedkommende. Husbond mente nemlig, at der var brug for hans arbejdskraft på gården, og at det var vigtigere, at han udførte det arbejde, han var sat til, frem for at gå i skole. I 1819 blev Jørgen konfirmeret og var nu klar til voksenalivet og det videre "uddannelsesforløb".

TOLÆNGET GÅRD FRA ÆRØ (11)

Jørgens uddannelse bestod i oplæring til karl, så han selv senere kunne blive husbond og fæster. Første tjenestested var Hulegården. Han var blevet optaget i de unges lav, som tog sig af at arrangere fester for alle landsbyens unge, bl.a. de såkaldte legestuer, der blev holdt på skift i gårdenes storstuer. Her blev danset, leget, drukket og spist, ofte til sent på natten. Festlighederne havde til formål at kæde de unge sammen under kontrollerede former. En gang om året blev det bestemt, hvilke par, der skulle holde sammen til festlighederne,

Jørgen i alkoven (10)

indtil en ny fordeling det følgende år satte nye par sammen. Denne fremgangsmåde sikrede, at ingen blev til overs eller udstødt af fællesskabet.

Hovedparten af Jørgens tid var dog optaget af arbejdet. Sommeren var hård men også spændende, fordi meget af arbejdet foregik sammen med andre. Vinteren med tærskning af korn kunne derimod føles lang og kedelig, dog med aftensædet som det oplivende moment. Vinteren igennem var hele husstanden samlet til aftensæde: kvinderne kartede, spandt og syede, og mændene lavede husflids- og reparationsarbejde. Samtalen gik livligt, og mange fortællinger og sagn blev videregivet her.

VÆVERHUSET FRA VESTERLUNDE (5)

Jørgen havde fået en kæreste, Kirsten Andersdatter. Hun var tjenestepige på en af nabogårdene. På grund af befolkningsvæksten var det blevet svært at overtage et hus eller en gård i fæste, hvilket betød, at man heller ikke kunne gifte sig. Som så mange andre i deres situation, måtte Jørgen og Kirsten nøjes med at leje en stue eller et par værelser. De fik nogle værelser i Væverhuset, og her blev deres søn født. Han hed Hans, ligesom sin farfar.

Jørgen ernærede sig ved forskelligt daglejerarbejde og reparation af seletøj. Kirsten hjalp til ved vævningen og kunne samtidig passe den lille søn. I 1836 blev Jørgen og Kirsten

Jørgen til dans (11)

Jørgens kone Kirsten (5)

gift – og sønnen Hans var nu ikke længere en "uægte horeunge".

TRÆSKOMAGERHUS FRA VIGERSLEV (15)

Præstegårdens fæstehus var blevet ledigt, og Jørgen og Kirsten var heldige at kunne overtage det. Som fæstere skulle de yde en række arbejdspligter og et pengebeløb til præsten. Da der ikke hørte anden jord end haven med til huset, måtte de nygifte skaffe indtægten på anden vis. Jørgen tog forskelligt daglejerarbejde og kunne nu udnytte, at han som barn havde lært sko- og træskomagerhåndværket af sin far. Kirsten tog arbejde for folk, hvor hun kunne få det. Husets kvistværelse blev lejet ud til en døvstum skomagersvend, Jørgen Jensen. I 1863 fik Jørgen mulighed for at købe huset, men hverken Kirsten eller Jørgens 2. hustru, Maren Andersdatter, nåede at opleve købet. Maren døde i 1862. Jørgen giftede sig året efter med Louise Nicoline Rasmussen. Men Jørgens helbred skrantede, og i 1864 modtog han forbigående fattighjælp. Det blev derfor besluttet, at Jørgens søn og svigerdatter og deres børn skulle flytte ind i huset, og Jørgen og hans kone rykkede ind i aftægtsstuerne. Her klarede de sig i nogle år, men i 1871 var Jørgens helbred så dårligt, at han døde. Der blev indrettet en ligstue i et af værelserne, hvor Jørgen lå, indtil han skulle begravnes.

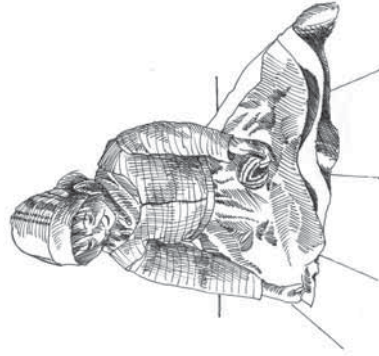

Jørgen fortæller historier for sit barnebarn (15)

KAREN JOHANSDATTER (1841-1884)

VANDMØLLE FRA DAVINDE (1)

Karen blev født i 1841. Hun var datter af landsbyens møller, og forældrene var ret velhavende. Karen blev døbt samtidig med, at hendes mor blev fremstillet for menigheden. En kvinde blev betragtet som uren de første 6 uger efter fødslen. Htun måtte ikke vise sig i kirken i denne tid. I 1840'erne var det almindeligt, at dåben og moderens genoptagelse i menigheden faldt sammen, hvilket betød, at børn blev døbt, når de var ca. 6 uger gamle. Karens barndom var en opdragelse til kvindearbejdet, hvilket især drejede sig om at gå til hånde og udføre lettere arbejdsopgaver. Men som mølledatter var der også tid til leg. Fra sit 7. år gik Karen i skole hver anden dag i en to-klasset skole. Da hun fyldte 14 år, blev hun konfirmeret.

Karen leger (1)

GÅRD FRA FJELSTED (6)

Efter sin konfirmation kom Karen ud at tjene på en af landsbyens største gårde. Gårdens husstand bestod af ejeren, Ane Poulsdatter, der var enke, hendes voksne datter og søn og en tjenestekar! – og nu også Karen. Selv om Karens forældre havde råd til at beholde hende hjemme, var der tradition for, at velhavende gårdmandsfamilier efter konfirmationen sendte deres børn ud at tjene hos mere velstående hjem, hvor de var sikret på at få en god "uddannelse".

Karen var ansat som lillepige og skulle oplæres i de traditionelle kvindearbejdsområder, så hun engang selv kunne forestå en stor husholdning. På Fjeldstedgården var der stor interesse knyttet til prydhaven, og Karen fik derfor også lært en del om dens pasning. Samtidig fik hun syet en del af sit udstyr, mens hun var på gården.

Et af de væsentlige kvindearbejder var fremstilling af smør og ost. I takt med, at der i de fremvoksende byer opstod et marked for animalske produkter og smørpriserne steg, blev interessen skærpet for at fremstille større mængder og bedre smør. Det blev derfor tabelt at investere i uddannelse indenfor mejerilære, det vil sige praktisk mælkeri efter de mest moderne principper. Dette kunne fra 1863 læres på udvalgte højskoleers sommerkurser.

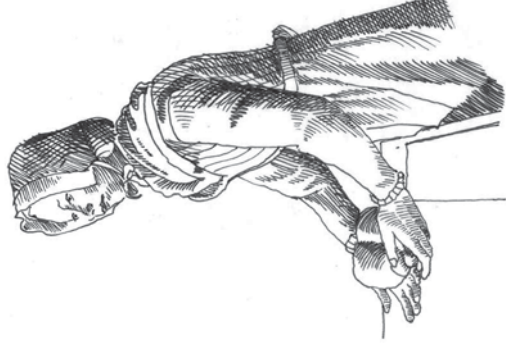
Karens far og gårdens ejer var derfor blevet enige om, at et sådant højskoleophold ville gavne Karens videre "uddannelse" – og gårdens smørsalg. Tilbage igen på gården forestod Karen nu gårdens mælkestue – og gården fik ry for at levere landsbyens bedste smør.

PRÆSTEGÅRD FRA TOMMERUP (7)

Præsten, Niels Skriver, var blevet enkemand, og i sin søgen efter en passende hustru, faldt hans interesse på Karen. Hun var både dygtig og af god herkomst – og frem for alt havde hun på højskolen ud over mælkeri også lært om kvindens rolle som hustru og moder. Hun skulle være velorienteret, så hun kunne være sin mand en god støtte og jævnbyrdig partner. Hun skulle også være en god moder, der forstod at motivere sine børn.

Karen og Niels blev gift og fik to børn. Karen fik god brug for sine tillærte færdigheder. Husholdningen var stor, og der var mange forpligtelser forbundet med at være præstekone. Alligevel tog hun sig god tid, når det gjaldt opdragelsen af børnene, og hun var ivrig efter at være med, når tidens nye idéer blev drøftet – selv om det normalt hørte under mændenes område.

Præstegården fungerede som samlingssted for tidens nye tanker og idéer. Præstegårdens havestue var jævnligt rammen om sognerådsmedlemmernes møde. Her gælder mødet de første spæde planer for opførelsen af et forsamlingshus i landsbyen. Præsten selv deltog ikke, men var i sit studerekammer ved at lægge sidste hånd på søndagens prædiken. Karen døde i barselsseng under fødslen af sit tredje barn. Hun blev 43 år.

Karen stiller mad frem i folkestuen (6)

Karen fremstiller ost (6)

Karen læser for sine børn (7)

INTRODUKTIONSUDSTILLINGER

Tematisk fremstilling af bondelivet - Vandmøllen fra Davinde (1)
Bondelivets forskellige livsfaser - Hospitalet fra Katterød (8)

